

variants, que serveixen per adonar-nos dels constants dubtes del poeta a l'hora de donar veu a Gentil. I, talment la cirereta del pastís, ens ofereix l'aparat crític de les diverses redaccions, no sempre fàcil de resoldre, amb les lliçons bandejades, cosa que li permet justificar els textos editats. Sobre aquesta qüestió, cal fer esment de la generositat amb què l'editorial Fragmenta ha incorporat al text la reproducció fotogràfica dels autògrafs verdaguerians emprats en l'edició, amb una lletra que no sempre és fàcil de desxifrar.

No voldríem acabar aquesta ressenya sense posar de relleu l'avenç que representa per als estudis verdaguerians aquest llibre de Santanach. El discurs descriptiu i interpretatiu permet al lector, tant l'interessat en la figura del poeta de Folgueroles com l'especialista en crítica textual, endinsar-se en l'atzarosa composició, no només del «Cant de Gentil», sinó també de *Canigó* i, al mateix temps, conèixer la manera com Verdaguer acarava el treball poètic. Tot plegat, ens fa desitjar que ben aviat pugui veure la llum la tan necessària edició crítica del magne poema èpic verdaguerià que prepara Santanach, sens dubte una de les peces cabdals de la nostra literatura.

GAZIEL: *Pláticas literarias*, Francisco Fuster (ed.), Madrid: Fundación Santander, 2024.

MANUEL LLANAS
Universitat de Vic
mllanas@uvic.cat

El 17 de maig de 1951 Gaziell escrivia a Agustí Duran i Sanpere que havia decidit inventariar i classificar la seva obra periodística fins a 1936, «bé sia per triar-la amb calma i extreure'n material per a tres o quatre volums de política, crítica literària, etc., o bé per deixar-la tan sols arreglerada i assequible als ulls d'algun possible furetejadore futur del periodisme català anterior a la mort de Gaziell».¹ Aquest propòsit el va dur a elaborar, a partir d'aleshores, diferents llistats i un parell de compilacions mecanoscrites, que al capdavant no va publicar. Tampoc no es va publicar el volum amb articles seus que, un cop mort, havia projectat l'editorial Selecta per acompanyar el de l'*Obra catalana completa* (1970). Després d'aquests intents fallits, va caldre esperar una trentena d'anys perquè la producció

1. Gaziell. *Obra catalana completa*. Barcelona: Selecta, 1970, p. 1.724. Durant la seva trajectòria periodística Gaziell havia reunit en llibre, d'una banda, una àmplia selecció, en cinc volums, de les cròniques de la Guerra Gran, publicades entre 1915 i 1918 (*Diario de un estudiante en París*, *Narraciones de tierras heroicas*, *En las líneas de fuego*, *De París a Monastir* i *El año de Verdún*); i, de l'altra, les publicades sobre la posterior Conferència de Gènova, de 1922 (*El ensueño de Europa*).

periodística de l'escriptor es comencés a reunir. Obria camí, el 2003, Xavier Pericay, que amb el títol *Cuatro historias de la República* aplegava un centenar llarg d'articles gazieliens, apareguts a *La Vanguardia* entre 1931 i 1936, flanquejats amb una tria d'altres dels mateixos anys deguts a Josep Pla, Julio Camba i Chaves Nogales. El seguia Jordi Amat, que el 2013 i el 2014 editava les compilacions, ja esmentades, que havia preparat Gazieli; es tracta de *Tot s'ha perdut. El catalanisme polític entre 1922 i 1934* —articles de *La Vanguardia* i del diari madrileny *El Sol*— i de *La Barcelona de ayer. Estampas y crónicas (1919-1933)* —articles de *La Vanguardia* sobre múltiples aspectes de la capital catalana. I el 2018 Narcís Garolera agrupava a ¿*Seré yo español?* el centenar llarg d'articles que, entre 1925 i 1930, Gazieli havia donat a conèixer a *El Sol*.

Enguany s'ha afegit a la nòmina de recopiladors Francisco Fuster, professor de la Universitat de València, que ha acoblat trenta-cinc articles de Gazieli manllavant l'avantítol a què solia recórrer quan feia crítica literària. N'ha seleccionat trenta-un de literaris i els ha complementats amb quatre més de, diguem-ne, crítica artística (centrats en Murillo, Goya, Gaudí i Picasso). Alhora, els primers —procedents dels diaris *La Vanguardia* i *El Sol*— els ha dividit en tres seccions: literatura universal, literatura hispànica (de fet, espanyola) i literatura catalana.

En la primera secció —integrada per quinze articles—, predominen els dedicats a escriptors francesos (Joseph de Maistre, Stendhal, Flaubert, Anatole France, Proust i Valéry), seguits pels anglesos (Lord Byron i Chesterton) i pels russos (Tolstoi i Dostoievski) i acabant amb un representant d'altres literatures (Ibsen, Eça de Queiroz i Pirandello). Al marge de l'article, de 1928, sobre Valéry —testimoni d'una llarga devoció, que va dur Gazieli a traduir *El cementiri marí* i *Esbós d'un serpent*—² i del dedicat a Eça de Queiroz —una altra devoció seva, de qui va traduir contes en la joventut—, sobresurt la necrologia de Proust, que, publicada quatre dies després de la mort del novel·lista, converteix Gazieli en el seu primer lector català.³ Raons d'espai deuen haver impedit al compilador agregar, a aquest article, els altres dos, igualment molt rellevants, que Gazieli consagra a Proust pocs anys després.⁴

Amb l'excepció del consagrat a Cervantes, els altres set articles de la segona secció se centren en escriptors contemporanis: Eduardo Gómez de Baquero,

2. De fet, quatre anys abans Gazieli ja havia donat a conèixer un article primerenc sobre Valéry; es tracta de «De la vida literaria. El reino del espíritu», publicat a *La Vanguardia* el 28 de maig de 1924.

3. Així el qualifica Xavier Pla dins l'article «Estructura i acció. Spitzer, Curtius, i Gazieli, el primer lector català de Proust», inclòs dins el volum *Proust a Catalunya. Lectors, crítics, traductors i detractors de la Recherche* (a cura de Xavier Pla) (Barcelona: Arcàdia, 2016, p. 101-127). Cf. també Vicent Alonso, «Gazieli i Proust», dins *Les literatures catalana i francesa al llarg del segle XX*. Barcelona: PAM, 1997, p. 9-27.

4. Es tracta de «Pláticas literarias. Estructura y acción en la obra de Marcel Proust», I i II, apareguts a *La Vanguardia* el 16 i el 23 de gener de 1925.

Blasco Ibáñez, els germans Álvarez Quintero, Baroja,⁵ Azorín, Eduardo Gómez Carrillo i Gregorio Marañón. Aquest darrer, per cert, crec que hauria convingut substituir-lo per un altre, atès sobretot que Gaziell no hi pondera la vessant literària del metge i escriptor, sinó el tarannà obert a la pluralitat cultural hispànica.

Els vuit articles de la tercera secció se ceneixen a la literatura contemporània i aborden quatre poetes (Aribau, Verdager, Maragall i Carner⁶), un dramaturg (Guimerà), un novellista (Narcís Oller), un periodista i assagista (Miquel dels Sants Oliver) i un filòleg (Pompeu Fabra). Com en el cas del text sobre Marañón, l'article sobre Fabra hauria calgut reemplaçar-lo per un altre d'estrictament literari, com ara els que Gaziell escriu sobre Ignasi Iglésias, Joan Alcover, Carles Soldevila o Josep M. de Sagarra.

Francisco Fuster encapçala la recopilació amb una introducció que, titulada «El crítico como humanista» (p. 11-21), ofereix, de primer, una síntesi de la trajectòria biogràfica, periodística i literària de Gaziell i, tot seguit —amb alguna afirmació discutible—, una caracterització de la seva tasca com a crític literari i uns apunts finals sobre les diferents valoracions de què ha estat objecte. En resum: un llibre que feia molta falta.

PLA, Xavier: *Un cor furtiu. Vida de Josep Pla*, Barcelona: Destino, 2024.

MANUEL LLANAS

Universitat de Vic

mllanas@uvic.cat

Quantes biografies s'han donat a conèixer tan voluminoses com aquesta, de mil cinc-cents pàgines? Ben poques —o potser cap ni una. Aital extensió respon a dos factors: en primer lloc, a la magnitud del personatge, un escriptor de primera línia, autor d'una obra immensa (cent vint títols i uns set mil articles), que protagonitza una llarga trajectòria vital i intel·lectual, farcida de peripècies, contrastos, contradiccions i giragonses, i completada amb un munt d'amistats, de contactes personals i de relacions sentimentals; i en segon lloc, a l'insòlit volum de documentació conservada, especialment al Mas Pla. El biògraf, que havia dedicat la tesi doctoral a Josep Pla sense tenir-hi accés, ara ha pogut recórrer a milers i milers de documents, familiars i sobretot personals, fins ara del tot desconeguts: es

5. Gairebé vint-i-cinc anys després de publicat aquest article sobre Baroja, el 1949 Gaziell va matisar-ne i rectificar-ne alguns judicis. Cf. «Mea culpa sobre Baroja», recollit ara a Gaziell, *Obra dispersa*. PAM, 2020, p. 243-244.

6. Carner és l'escriptor català a qui Gaziell consagra més atenció; abans de 1924 —data de l'article seleccionat— en publica quatre més, no exempts tots plegats de reticències.